

Bolyai János (Kolozsvár, 1802. december 15. – Marosvásárhely, 1860. január 29.) a magyar matematikatörténet első, üstökösként kiemelkedő alakja. Születésének 200. évfordulóját 2002-ben ünnepeljük.

„Híres, nagy elméjű matematikus volt, az elsők közt is első” – ahogyan ezt halálakor a marosvásárhelyi református egyház anyakönyvébe bejegyezték. Bolyai János egy új nemeuklideszi geometria alapjait fektette le, amelyet 1894 óta „A Matematikai Tudományok Nemzetközi Bibliográfiai Kongresszusa” döntése alapján *Bolyai–Lobacsevszkij geometriának* neveznek. Híres, 1823. november 3-i keltezésű, Temesvárról apjának írt levelében fejtette ki először, hogy *a semmiből egy új világot teremtettem*. Ez az új világ a hiperbolikus geometria vázlata volt, *A tér abszolút igaz tudománya*. 1832-ben *Bolyai Farkas Tentamen* c. könyvének függelékeként jelent meg, ezért hívják *Appendixnek*.

Bolyai János lángész volt. A matematikához, főképpen a geometriához való vonzódása apai, míg rendkívülien heves, lobbanékony, rendszertelenségre hajlamos természete anyai örökség volt.

Bolyai Farkasról és feleségéről, Árkosi Benkő Zsuzsannáról létezik hiteles rajz, illetve olajfestmény. Bolyai Jánosról, az újabb kutatások alapján, nem maradt fenn hiteles kép. Két kép létezéséről tudunk, egy fiatalkori „bécsi” képről, ami már 1867-ben sem volt meg, illetve egy hadnagy korában készült képről, amelyet ő maga tépett szét.

A bécsi képről maga Bolyai Farkas tett említést a fiához írt 1821. szeptember 3-i levelében. A másik kép megsemmisítéséről János számolt be: „egész katonai ingénieurs-hadnagy teljes parádében levett mely-képemet is, bizonyos atyámtóli méltatlanság (és) arra következett méltatlankodás következtében összeszaggattam: annyira nem vágytam az aféle mások által vad(ul) vitatni szokott külső halhatatlanságra”.

Paul Stäckel: A két Bolyai élete és művei (1914) c. munkájában említést tett arról, hogy volt még Bolyai Jánosnak egy porcelánra festett apró képe, de ezt Dénes fiának a gyermekei a felismerhetetlenségig tönkretették.

A köztudatban az Adler Mór által festett ifjú hadnagy képe azonosul Bolyai János fiatalkori arcásával, pedig ez nem őt ábrázolja. Ezt igazolták pl. Sarlóska Ernő kutatásai is. Ez a kép több helyen is megtalálható, pl. a Bolyai János Matematikai Társulatban. Árulják iskolai szemléltető képként, egyes tankönyvekben is láthatjuk, illetve benne volt Sain Márton: Matematika-történeti ABC c. könyvének régebbi kiadásaiiban.

Bolyai János külsejének leírására több forrás is van, apja leírásai, szüleinek a képei, korabeli személyleírások, az 1911-es exhumálásnál feltárt koponyacsontok a hajjal együtt, Bolyai Dénes véleménye.

Bolyai Farkas szerint:

„Egészséges, szép gyermek, finom vonásokkal, fekete hajjal és szemöldökkel s tüzes sötétkék szemmel, mely néha úgy ragyog, mint a drágakő. Ennyiben az anyja, különben hozzám is sokban hasonlít”. (Gaussnak írt levél, 1803. február 27.)

„Nagyon kemény természetű, szép ifjú, a katonai bátorság szemérmességével be pelgyedett – se nem kártyázik, se bort, se pálinkát, se kávé nem iszik, se nem pipázik, se nem tubákol, még nem borotválkozik, csak pihés – rendkívül való matematikus, igazi zseni, kiváló hegedűs”. (1826)

Jelitai József 1938-ban megtalálta Bolyai Jánosnak 48 éves korában, a nagyszebeni katonai parancsnokság által kiadott útlevelét, mely szerint:

termete: közepes, arca: hosszúkás, haja: őszes, szeme: kék, szája, orra: arányos, különös ismertető jele: nincs.

Ez a leírás a hajszín vonatkozásában némi ellentétben van az 1911-es marosvásárhelyi exhumáláskor kiemelt, sűrű, sötét hajjal rendelkező Bolyai János koponyával, amit utána a marosvásárhelyi Bolyai Múzeumban helyeztek el.

A személyleírások alapján János koponyája nagyobb és szélesebb volt, mint az apjáé, nagyon hasonlított Klapka Györgyhöz. Szeme sötétkék, haja, szakálla sötétbarna színű.

Ezen tényekre támaszkodva készült el egy művészi megformálás dombormű formájában Bolyai Jánosról, amely a marosvásárhelyi kultúrpalota (épült 1911–13-ban) homlokzatán álló 6 dombormű egyike, Bolyai Farkas mellett a negyedik helyen álló dombormű. Mivel a dombormű elkészítésekor Bolyai Dénes még élt, így valószínű, hogy mind Bolyai Farkas, mind Bolyai János ábrázolása hiteles.

A legújabb marosvásárhelyi kutatások, Weszely Tibor és Kiss Elemér professzorok véleményei is azt az elképzelést támasztják alá, hogy Bolyai Jánosról nem maradt fenn hiteles képmás. Talán születésének 250. évfordulójára elkészülhetne a rendelkezésre álló adatok alapján egy kép, illetve megvalósulhatna Szénássy Barna nagy álma, az Appendixnek a miniatűr kiadása több nyelvű bevezetővel.